

גאוגרפיה — אדם וסביבה ארץ-ישראל והמזרח התיכון

2 יחידות לימוד

הוראות לנבחן

- א. משך הבחינה: שעותיים.
- ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שני פרקים.
פרק ראשון	—	גאוגרפיה של ארץ-ישראל	—	(28x2)	—	56 נקודות
פרק שני	—	גאוגרפיה של המזרח התיכון	—	(22x2)	—	44 נקודות
				סה"כ	—	100 נקודות
- ג. חומר עזר מותר בשימוש:
- (1) אטלס אוניברסיטאי חדש, הוצאת יבנה, משנת 1993 ואילך
(ללא המילון למונחי הגיאוגרפיה).
 - (2) אטלס כרטא — פיזי, מדיני, חברתי, כלכלי, משנת 1993 ואילך.
 - (3) אטלס כרטא אוניברסלי.
 - (4) אטלס ישראל החדש — האטלס הלאומי **מהדורת 2008**.
 - (5) מפה של ארץ-ישראל 1:250,000.
 - (6) מפה גאולוגית של ארץ-ישראל 1:250,000 או 1:500,000.
- ד. הוראה מיוחדת: כדי להמחיש את תשובותיך היעזר בסרטונים, חתכים וגרפים, לפי הצורך.
- כתוב במחברת הבחינה בלבד, בעמודים נפרדים, כל מה שברצונך לכתוב כטיוטה (ראשי פרקים, חישובים וכדומה).
רשום "טיוטה" בראש כל עמוד טיוטה. רישום טיוטות כלשהן על דפים שמחוץ למחברת הבחינה עלול לגרום לפסילת הבחינה!

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

השאלות

פרק ראשון — גאוגרפיה של ארץ-ישראל

(56 נקודות)

ענה על שתיים מן השאלות 1-7 (לכל שאלה — 28 נקודות; מספר הנקודות לכל סעיף רשום בסופו).

1. תיירות

לפניך רשימה של אזורי תיירות בישראל:

- טבריה
- ים המלח
- ירושלים
- חיפה

א. בחר בשלושה אזורים מן הרשימה.

לכל אזור שבחרת ציין מהו סוג התיירות המאפיין אותו, והסבר מדוע סוג התיירות שציינת מאפיין אזור זה.

שים לב: אין לחזור על אותו סוג תיירות באזורים השונים. (11 נקודות)

ב. עיין במפה שבנספח א, המציגה את מספר הלינות בשנת 2014 במלונות תיירות ביישובים נבחרים.

יש הבדל בין אילת לתל אביב בנוגע למספר הלינות של הישראלים לעומת מספר הלינות של התיירים בהן. ציין את ההבדל בין הערים, והסבר מהו הגורם להבדל זה. (10 נקודות)

ג. כיום אסור לבנות במרחק הקטן מ־100 מטרים מקו החוף. מְנַהֵל התכנון במשרד האוצר מקדם הצעת החלטה להקטין את המרחק שאסור לבנות בו ל־30 מטרים.

הצעה זו מעוררת דילמה. מצד אחד היא תאפשר בנייה והרחבה של מיזמי תיירות, ומצד אחר, בנייה בקרבת הים עלולה לפגוע בסביבה. הסבר כיצד לדעתך יש להכריע בדילמה זו.

הבא שני נימוקים להכרעתך מן התחומים האלה:

- איכות הסביבה
 - כלכלה
 - תחבורה
- (7 נקודות)

2. ירושלים

א. ירושלים היא עיר הבירה של מדינת ישראל ומצויים בה מוסדות ממלכתיים רבים.

(1) ציין שמות של ארבעה מוסדות ממלכתיים. (5 נקודות)

(2) בחר שלושה מן המוסדות שציינת, והסבר כיצד כל אחד מהם מבטא את היותה של

ירושלים עיר הבירה של מדינת ישראל. (5 נקודות)

ב. בטבלה שלפניך מוצגים נתונים על שיעור המועסקים בענפים אחדים בירושלים ועל

שיעור המועסקים בענפים אלה בממוצע הארצי, בשנת 2015.

עיין בטבלה, והסבר את הקשר בין מבנה התעסוקה בעיר לבין היותה עיר בירה.

(8 נקודות)

שיעור המועסקים בענפים אחדים בירושלים בשנת 2015

שיעור המועסקים (%)		
ממוצע ארצי	ירושלים	ענף התעסוקה
34.1	41.2	שירותים ציבוריים ומנהל
11.7	10.2	מסחר
11.8	6.2	תעשייה

(מתוך האתר של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה)

ג. עיין במפה שבנספח ב, המציגה את המטרופולינים בישראל.

(1) ציין שני הבדלים בין מטרופולין ירושלים לבין מטרופולין תל אביב. (6 נקודות)

(2) הסבר קושי אחד בהתפתחות של מטרופולין ירושלים. (4 נקודות)

3. תחבורה

קרא את הקטע שלפניך, וענה על הסעיפים א-ג שאחריה.

נתיבי איילון הם ציר תחבורה מרכזי במטרופולין תל אביב. ציר זה מחבר את כל הכבישים הבין-עירוניים שמגיעים לתל אביב: כביש 1 מירושלים, כביש 4 מאשדוד ומן הדרום, כביש 5 מאריאל, כביש 431 ממודיעין וכביש 2 מחיפה ומן הצפון.

בסוף שנת 2013 נפתח בחלק הדרומי של נתיבי איילון נתיב תחבורה ציבורית שאורכו 12 קילומטרים. מתחילת שנת 2017 מפעילים משרד התחבורה ומשטרת ישראל בנתיב זה מצלמות אכיפה אוטומטיות. המצלמות מחוברות למרכז שליטה ובקרה של המשטרה, שם מפענחים את התצלומים. לנהגי מכוניות פרטיות שנוסעות בנתיב זה שולחים דוח וקנס על סך 500 ש"ח.

א. (1) על פי המידע שבקטע, תאר את הבעיה מתחום התחבורה שיש בנתיבי איילון.

(5 נקודות)

(2) הסבר כיצד נתיב תחבורה ציבורית אמור לצמצם בעיה זו. (5 נקודות)

ב. (1) הסבר את המטרה של הפעלת מצלמות אכיפה אוטומטיות בנתיב תחבורה ציבורית.

(4 נקודות)

(2) מהי עמדתך: האם אתה בעד או נגד שימוש במצלמות אכיפה בנתיבי תחבורה

ציבורית? הצג נימוק אחד לעמדה שהצגת. (4 נקודות)

ג. הצג שתי בעיות בתחום התחבורה היבשתית בישראל, נוסף על הבעיה שתיארת בסעיף א.

(10 נקודות)

4. עלייה – אטלס ישראל החדש

א. עיין באטלס ישראל החדש בעמוד 50, **מפה ב – העולים לישראל לפי ארץ הלידה,**

1949-1964, ובעמוד 51, מפה ד – העולים לישראל לפי ארץ הלידה, 1990-2006.

בכל אחת מן התקופות ציין מה הן ה**יבשות** שמהן הגיעו עולים רבים לישראל.

בכל יבשת ציין את שם ה**מדינה** שממנה הגיע מספר העולים הגדול ביותר. (6 נקודות)

ב. הסבר גורם אחד לעלייה בשנות התשעים מ**כל אחת** משתי המדינות שצינת בסעיף א

(סך הכול – שני גורמים). (8 נקודות)

ג. המדיניות של קליטת העולים בשנות ה-50 הייתה "פיזור אוכלוסייה", ואילו מדיניות

הקליטה משנות ה-90 מתבססת על "קליטה ישירה" של העולים.

(1) הסבר מה הייתה מדיניות "פיזור האוכלוסייה", ומהי מדיניות "קליטה ישירה"

של העולים. (8 נקודות)

(2) תאר השפעה אחת של מדיניות "פיזור האוכלוסייה" בשנות ה-50 על

המערכת היישובית בישראל. (6 נקודות)

5. אקלים מדברי

- א. ציין שלושה מאפיינים של האקלים המדברי השורר בישראל. (11 נקודות)
- ב. בישראל שורר אקלים מדברי בשתי רצועות עיקריות: ברצועה המזרחית של המדינה (אזור בקעת הירדן וים המלח) וברצועה הדרומית שלה (בנגב ובערבה).
הסבר את הגורם להיווצרות אקלים מדברי בכל אחת משתי הרצועות. (11 נקודות)
- ג. אחת הדרכים להתמודדות עם תנאי האקלים המדברי היא בנייה תואמת אקלים. הצג שיטה אחת של בנייה תואמת אקלים, והסבר כיצד היא מסייעת להתמודדות עם תנאי האקלים המדברי. (6 נקודות)

6. זיהום אוויר – מדרש תמונה

- בתצלום שבנספח ג נראה האזור של מתחם רידינג בתל אביב.
עיין בתצלום וענה על הסעיפים א-ג.
- א. ציין שני שימושי קרקע הנראים בתצלום שיכולים לגרום לזיהום אוויר. (7 נקודות)
- ב. תאר דרך אחת לצמצום זיהום האוויר שיכול להיגרם מכל אחד משימושי הקרקע שצינת בסעיף א (סך הכול – שתי דרכים). (9 נקודות)
- ג. (1) הסבר את המונח "טביעת רגל אקולוגית". (6 נקודות)
(2) הסבר כיצד עשויה להשפיע המודעות של האוכלוסייה לפיתוח בר-קיימה על טביעת הרגל האקולוגית ועל זיהום האוויר. (6 נקודות)

שים לב!

שאלה 7 מיועדת לתלמידים שקראו את המאמר:

"רב־שיח בנושא הקונפליקט סביב אנרגיית הרוח בישראל".

(הראלי, ג' ואחרים [2015]). רב שיח בנושא הקונפליקט סביב אנרגיית הרוח בישראל.

אקולוגיה וסביבה, 6, עמ' 128-137

7. מאמר – "רב שיח בנושא הקונפליקט סביב אנרגיית הרוח בישראל"

- א. על פי המאמר, הצג שתי מטרות להפקת אנרגייה באמצעות הרוח, והסבר כל אחת מהן. (13 נקודות)
- ב. על פי המאמר, הצג שלוש בעיות מתחום איכות הסביבה שיכולות להיווצר בישראל בעקבות הפקת אנרגייה באמצעות רוח. (15 נקודות)

פרק שני — גאוגרפיה של המזרח התיכון

(44 נקודות)

ענה על שתיים מן השאלות 8-12 (לכל שאלה — 22 נקודות; מספר הנקודות לכל סעיף רשום בסופו).

8. אוכלוסייה

א. לפניך רשימה של אזורים במזרח התיכון.

— מזרח כווית (מישור החוף של המפרץ הפרסי)

— דרום מערב תימן (רמת תימן)

— מערב מצרים (המדבר המערבי)

— מזרח ירדן

— עמק הפרת והחידקל

(1) מיון את האזורים שברשימה לשתי קבוצות: קבוצה אחת של אזורים שיש בהם

צפיפות אוכלוסייה גבוהה, וקבוצה אחת של אזורים שיש בהם **צפיפות אוכלוסייה**

נמוכה. (6 נקודות)

(2) מכל אחת מן הקבוצות בחר אזור אחד, והסבר סיבה אחת לצפיפות האוכלוסייה

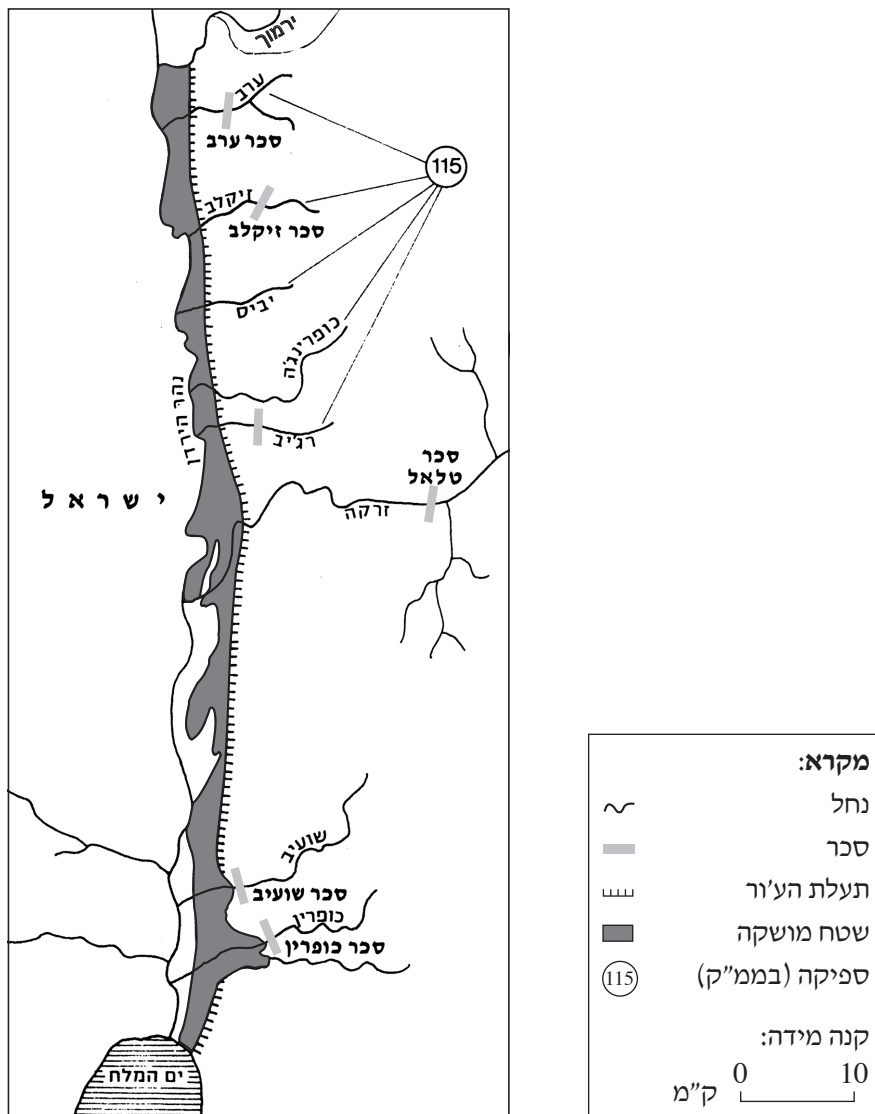
שיש בו (סך הכול — שתי סיבות). (6 נקודות)

ב. הצע שתי דרכים שבאמצעותן מדינה במזרח התיכון יכולה לפתח אזור שצפיפות

האוכלוסייה בו נמוכה ולמשוך אליו תושבים. (10 נקודות)

9. מפעל הע'ור בירדן

עיין במפה שלפניך המציגה את מפעל הע'ור בירדן, וענה על הסעיפים א-ב שאחריה.

א. ציין את שני החלקים המרכיבים את מפעל הע'ור, והצג שלוש מטרות להקמת המפעל הזה. (12 נקודות)

ב. תאר שתי השפעות של הקמת מפעל הע'ור על הכלכלה או על ההתיישבות בירדן. (10 נקודות)

10. גלובליזציה

א. הצג שני יתרונות וחיסרון אחד למדינות המזרח התיכון בהשתלבותן בכלכלה הגלובלית.

(12 נקודות)

ב. למיקום של טורקיה יש השפעה על השתלבותה בכלכלה הגלובלית.

(1) הסבר מה מיוחד במיקומה של טורקיה. (4 נקודות)

(2) הסבר שתי השפעות של מיקום זה על השתלבותה של טורקיה בכלכלה הגלובלית.

(6 נקודות)

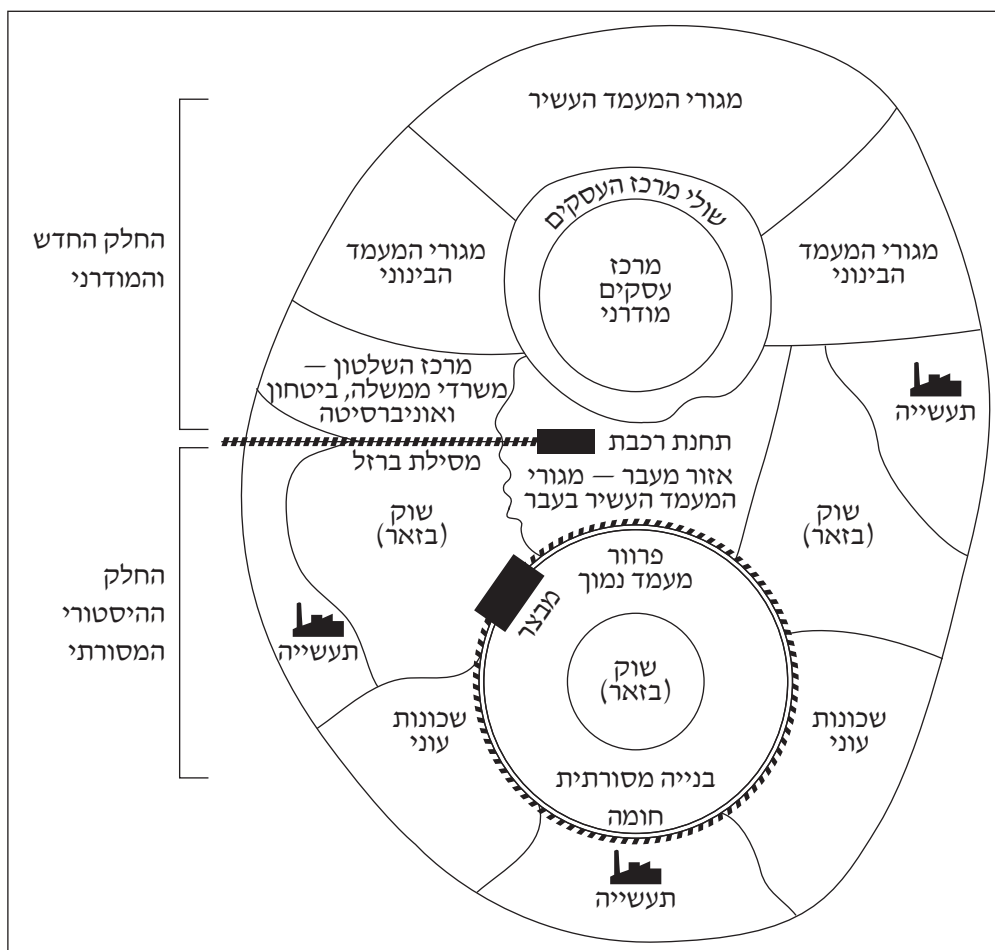
11. ערים

בתרשים שלפניך מוצג מבנה סכמטי של עיר במזרח התיכון.

א. (1) בחר בשני שימושי קרקע הנראים בתרשים. בנוגע לכל אחד מהם ציין גורם אחד שיש לו השפעה על מיקומו מבין הגורמים האלה: כלכלי, חברתי, ביטחוני, סביבתי. (4 נקודות)

(2) הסבר את ההשפעה של כל אחד משני הגורמים שצינת. (6 נקודות)

תרשים: מבנה סכמטי של עיר במזרח התיכון

ב. באחדות מן הערים במזרח התיכון התפתח דגם עירוני המכונה "עיר-כפר".

הסבר מהו דגם עירוני זה, והצג שני גורמים להתפתחותו. (12 נקודות)

שים לב!

שאלה 12 מיועדת לתלמידים שקראו את המאמר:
 "עיור בעולם הערבי והמערכת הבינלאומית" מאת ג'נט אבר-לורוד.
 בתוך: **המזרח התיכון בפתח המאה ה-21** — מבחר מאמרים בגאוגרפיה לחטיבה העליונה.

12. מאמר — "עיור בעולם הערבי והמערכת הבינלאומית"

כותבת המאמר מחלקת את מדינות המזרח התיכון לחמש קבוצות על פי מצבן הפוליטי והכלכלי בסוף המאה ה-20.

הקבוצות:

- מדינות העולם הרביעי
- מדינות נאו-קולוניאליות
- מדינות העימות ואזורי העימות
- מדינות הנפט למחצה
- מדינות הנפט
- א.** בחר בשתי קבוצות מן הרשימה.

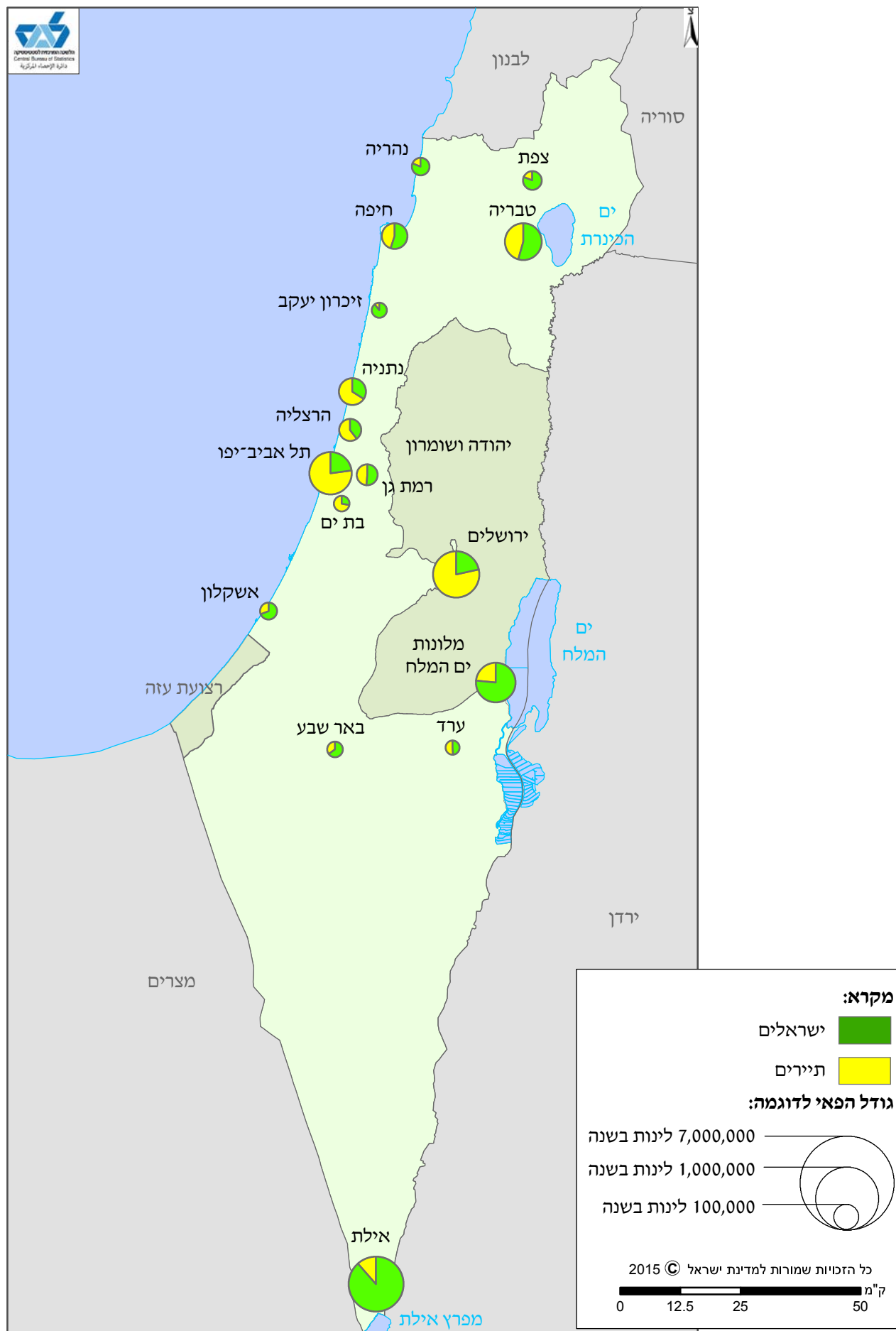
לפי המאמר, תאר שני מאפיינים של העיור בכל אחת מן הקבוצות (סך הכול — ארבעה מאפיינים).

בנוגע לכל קבוצה, ציין שם של מדינה אחת ששייכת אליה.
 (14 נקודות)

- ב.** לפי המאמר, השינויים במחירי הנפט משפיעים על מדינות המזרח התיכון.
 איזו קבוצה מחמש הקבוצות תושפע מירידת מחירי הנפט יותר מן הקבוצות האחרות, ואיזו קבוצה תושפע פחות מכולן? הסבר מדוע. (8 נקודות)

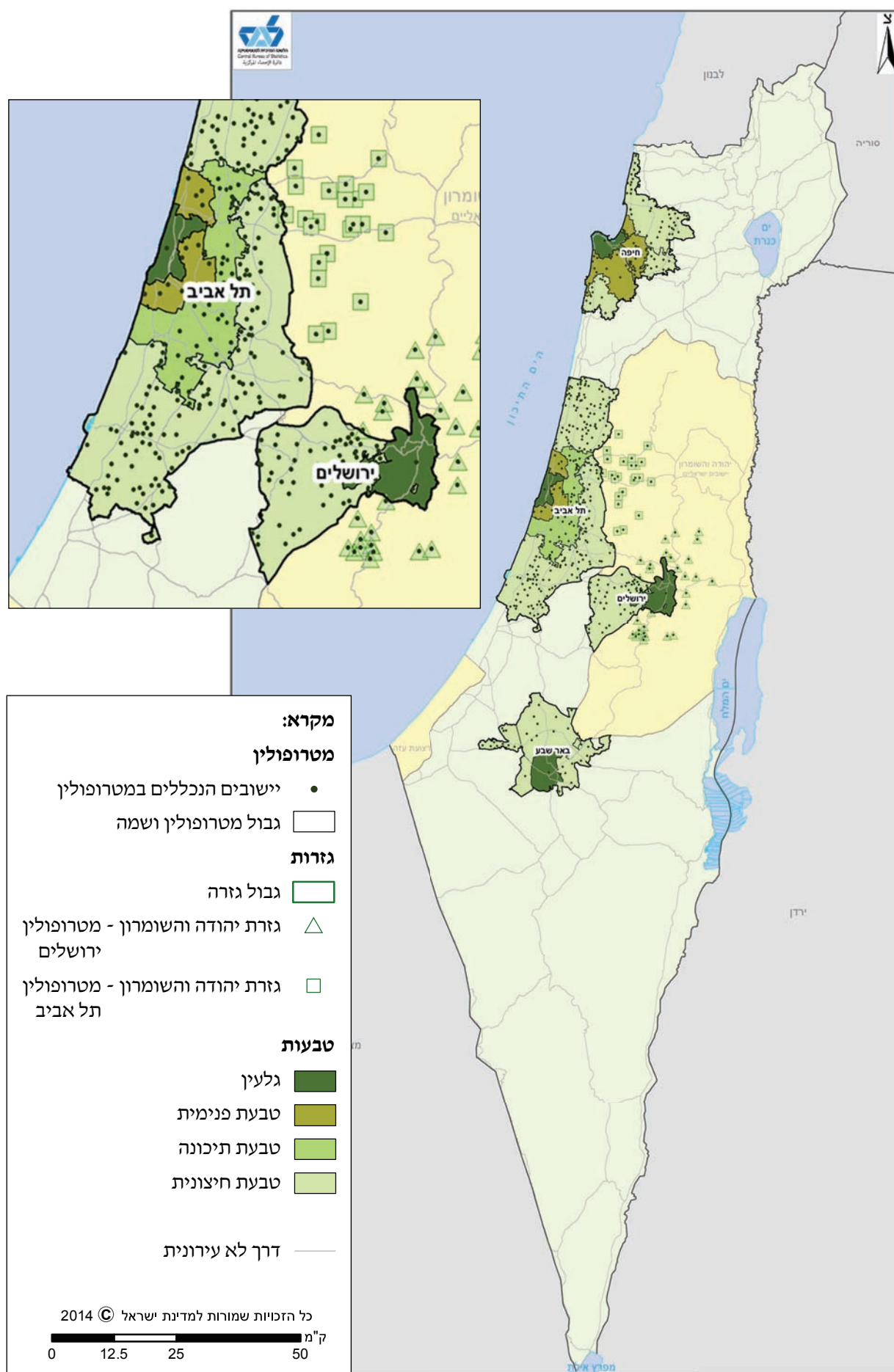
בהצלחה!

נספח א: לינות במלונות תיירות ביישובים נבחרים (2014)

(מעובד על פי האתר של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה)

נספח ב: המטרופולינים בישראל (2008)

(מתוך האתר של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה)

נספח ג: מדרש תמונה

